

Наша “тутэйшасць”¹

Канстанцыя Скірмунт

Нядаўна ў прэсе з’явіўся выраз, які стаў цяжкой абразай для людзей з партыйнымі поглядамі, выраз, які акрэслівае элементарнае самаадчуванне жыхароў нашага краю – Літвы разам з Беларуссю. Выраз гэты – нашая *тутэйшасць* (*nasza tutejszość*). Іранізавалі на гэтую тэму ў газетах, рабіліся строгія дакоры тым, хто “наіўна” прызнаваў сябе “тутэйшым”, ранілася і надалей раницца натуральнае ды здаровае пачуццё. Давайце ж зразумеем гэты выраз па-сапраўднаму, а не карыкатурна.

Тым, чым ёсць глыбока схаваныя гранітныя падмуркі для будынка, тым у нас для патрыятызму прадстаўнікоў і абаронцаў краю ёсць *пачуццё тутэйшасці*. Яно выяўляе сардэчную павязь з зямлёй, яе тысячагадовай гісторыяй, пахаваным тут прахам продкаў. Яно ўтрымлівае жывую сувязь з мільёнамі мясцовага людю; яно сцвярджае, што мы тут пачуваемся з тых часоў, у якія толькі сягае памяць, сваімі – тымі, хто амаль зросся з зямлёй, *не прыхаднямі, а спадкаемцамі*. Без гэтага пачуцця мы, шляхта Літвы і Беларусі, лёгка паддаліся б выкараненню цягам апошніх чатырохсот гадоў і шукалі б святлейшага неба ў Кароне,² за Бугам і Нёманам, або прамянялі б родную зямлю на звонкі метал. Нашая “тутэйшасць”, што бараніла і бароніць нас ад падобных крокаў – гэта дабрачыннае і падставовае пачуццё, і нам нельга страціць гэтага рэальнага падмурку нашага патрыятызму. Заснаваны на гэтым пачуцці грамадскі будынак не змяце ніякі вецер, ды і ніхто не паставіць тут новай трывалай пабудовы без гэтай падваліны. І толькі так разумее сваю “тутэйшасць” адукаваны чалавек нашага грамадства, калі робіць акцэнт на сваю прывязанасць да нашага краю ў параўнанні з іншымі часткамі нашай даўняй адзінай дзяржавы.

Аднак відавочна, што гэткага першаснага акрэслення патрыятычнага пачуцця адукаванаму чалавеку *недастаткова*. Жадаючы яго

¹ Перакладзена паводле: Futurus [Skirmuntt, Konstancja] (1907). “Nasza ‘tutejszość’”, *Kartki polityczne ze spraw krajowych poruszonych w prasie wileńskiej 1905–7 r. Przedruki z “Kurjera Litewskiego” i “Vilniaus Žinios”*. Warszawa: Druk. i lit. Jana Cotty, Kapucyńska 7: 49–55.

² Каронай традыцыйна называлі тэрыторыю Каралеўства Польскага; тут маюцца на ўвазе этнічна польскія землі, якія ўваходзілі ў склад Расійскай імперыі. – *Заўвага навуковага рэдактара*.

акрэсліць больш дакладна, кожны з нас, як асоба, становіцца перад сваёй дылемай неадназначнасці.

На ўсёй прасторы былога Вялікага Княства нашая шляхта носіць у сабе тыя два ці тры нацыянальныя пачаткі, з якіх складаецца жыццё краёвага грамадства. Кожны з нас, калі не з'яўляецца нядаўнім прыхаднем, мае ў сабе ў няроўнай ступені штосьці ад літоўца, паляка ці русіна. Адсюль вынікае, што ўсе тры назвы і рысы маюць на нашай зямлі права грамадзянства, а кожная асоба, у сілу нацыянальнай прыкметы, якая ў яго пераважае, ці ўласнай свядомасці, *далучаецца да той ці іншай групы*, зберагаючы – калі застаецца вернай цудоўнай традыцыі – *патройнае краёвае братэрства*. І гэта для нашай зямлі ёсць ідэалам.

Ужо сямсот гадоў, калі Літва пачала яднацца з Беларуссю, і пяцьсот гадоў, калі да гэтага саюзу на нашай зямлі далучылася Польшча са сваёю высокай культурай і жывым удзелам асобаў ды згуртаванняў – межы Вялікага Княства, як зменшанае адлюстраванне усёй Рэчы Паспалітай, былі класічнай зямлёй суіснавання братніх народаў, і гэтыя рысы ў новых формах перададзеныя сённяшняму дню. Кожны з нас, мужык або шляхціч, на зямлі Літвы ці Беларусі мае аднолькавае права з годнасцю звацца літоўцам, палякам альбо беларусам. Кожны з нас мае права культурнымі і маральнымі спосабамі фармаваць і развіваць свой народ. Кожнаму з нас належыць зямля пад нагамі, неба над галавой і вялікая мінуўшчына краю. І гэтыя правы, прынятыя ад гісторыі, сённяшні дзень перадае будучыні.

Трэба, аднак, прызнаць, што сённяшні дзень ёсць цяжкай для ператрывання, пераломнай эпохай. Злыя сілы закрылі нам чорнымі крыламі сонца справядлівасці і любові – сацыялізм раздзьмухвае хцівасць масаў, семітызм раздвойвае сацыяльныя слаі і атручвае этыку народа, расперазаная анархія прыглядаецца ды рве там, дзе можа аслабіць асновы ладу. За гэтымі пачварамі, нібы прыслужнікі ў свіце, ідуць нацыянальныя шавінізмы: літоўскі і польскі. Яны аднолькава агідныя і тады, калі гаротны ды сярмяжны натоўп штурхае адзін аднаго ў вясковым касцёле, і тады, калі пераследуюць праціўніка з вартаю жалю лютасцю на старонках газетаў – шавінізмы, якія выводзяць з раўнавагі нават справядлівыя і найглыбейшыя розумы сярод нас.

Не, не дамо сябе спіхнуць з вялікага гістарычнага шляху! Хай адвечнае братэрства не будзе для нас пустым гукам. Ганьба таму, хто нечым зашкодзіць нашаму братэрству народаў! Пакінем гакатызм сусед-

зям, а ў нашых унутраных адносінах пазбавімся перадусім усялякай няпраўды і “не будзем мець ніякіх хаўрусаў з аблудаю”.

Некаторыя дакараюць нашую шляхту за прынятую ёю ад вякоў ды ўпадабаную польскую мову, за тое, што мы з’яўляемся часткай польскай нацыі, адасобленай ад народа, ад нашага краю і яго спецыфічных інтарэсаў. Праўду кажучы, гэта голас сірэны. Перадусім мы з’яўляемся *жывой часткай гістарычнага грамадства Літвы і Беларусі* з агульнымі нацыянальнымі вартасцямі ды маем абавязкі найперш адносна яе як такой. Векавыя традыцыі не дазваляюць нам замыкацца ні ў выключнасці, ні ў каставасці. *Да таго часу, пакуль выразна не раз’яецца індывідуальнасць мясцовых народаў*, мы для іх вартавыя культуры і гістарычнай праўды, захавальнікі супольных з імі традыцый. Адрыве нас сёння той узбаламучаны народ ці не адрыве, нам нельгі ні ўцякаць з поля, ні пазбягаць натуральнай кіраўнічай ролі.

Але нашая цвярдыня мае розныя часткі, а яе абаронцы – розную афарбоўку. Кепскія тыя абаронцы, што заклікаюць усіх да абароны толькі чырвона-белай вежы ды гатовыя пакінуць акружную сцяну, бастыёны і валы...

Не зважаючы на страшэнна цяжкія варункі паразумення і супольнай чыннасці, цягам больш як сарака гадоў нашая шляхта ад Прыпяці да Балтыкі і ад Нёмана да Дняпра стала тым вялікім Краёвым колам (Koło Krajowe), якое выявілася ў стварэнні пачаткаў групавой парламенцкай арганізацыі ў паўночнай Дзяржаўнай думе,³ прыцягваючы да сябе нават адлучаныя ад краю часткі: аддаленую Валынь і Украіну, а калі б не недастатковая падрыхтоўка, то і Падолле. Калі справа дойдзе да паўторнага фармавання Думы, то ўзнікне пытанне, ці не падзеліцца гэтае натуральнае прадстаўнічае кола на два аб’яднанні, кожнае з якіх будзе засяроджанае на сваіх больш вузкіх інтарэсах, перш за ўсё на навязанні шматбаковых стасункаў з народамі, але заўсёды пад лозунгам патройнай, абарончай лучнасці?..

Краёвае Кола Літвы і Русі*, называнае таксама Дэпутацкім колам гэтых краёў, калісьці было невыразна і тэндэнцыйна празвана тэрытарыяльным колам. Што хацелі сказаць стваральнікі гэтага банальнага азначэння? Край са старой мінуўшчынай, з рырытэтнымі замкамі і культурнымі маёнткамі, з незлічонымі могілкамі і месцамі бітваў,

³ Маецца на ўвазе Дзяржаўная дума Расійскай імперыі, якая збіралася на свае пасяджэнні ў Пецярбургу, гэта значыць на поўнач ад беларуска-літоўскіх земляў. – *Заўвага навуковага рэдактара.*

поўнымі успамінаў, слёзаў ды славы – назваць, нібыта кіргізскія стэпы або амерыканскія пампасы, дзе селіцца любы, хто хоча і робіць тое, што хоча, проста *тэрыторыяй* могуць толькі тыя, хто не мае ў сабе ані каліва той элементарнай, выратавальнай для нас “тутэйшасці”, каму нашая зямля ўяўляецца пустой, без сваёй ідэі і характару, тэрыторыяй для спекуляцый або партыйных эксперыментаў. Мы дрэнна зрабілі б, каб пайшлі за людзьмі, чые розумы не з намі і чые сэрцы б’юцца не для нас.

Толькі *краёвая* ідэя, якая тут, на месцы, ёсць для нас цэнтрам цяжару і крыніцай дзейнасці, запальвае сэрцы здабываннем больш шчаслівай будучыні для гэтай *роднай* зямлі, якая трапіла ў асабліваю небяспеку. Яна можа аб’яднаць плённыя намаганні ўсіх прыхільнікаў гэтай зямлі і нарэшце прыцягнуць да нас наш цёмны і ашуканы народ, да чаго мы і павінны скіраваць усе высілкі.

А што з агульнымі ідэаламі і памкненнямі, прадугледжанымі вялікімі праграмамі? – спытаюць з занепакоенасцю прыхільнікі партый, бачачы ў кожнай самастойнасці сепаратызм і гатовыя ахвяраваць справядлівасцю дзеля эгаізму.

Агульныя ідэалы былі супольныя для ўсіх нас і немінуча будуць далей, але не праграмна-асіміляцыйныя і не гакатыцкія, а *ўнійныя*. Толькі на гэтай падставе можна злучыць новымі залатымі павязямі даверу нашае даўняе гістарычнае адзінства.

У сябе ж, на Літве і ў Беларусі, толькі ў справядлівым прызнанні правоў кожнага паасобку і паразуменні трох нацыянальных элементаў нашага грамадства мы зможам трывала збудаваць лепшую супольную будучыню і ўвасобіць у новых формах вялікія традыцыі бацькоў.